

Ipak, ne sme se smatrati da jedan invaliditet sam po sebi podrazumeva neki drugi invaliditet.

D. Odgovarajuća terminologija za osobe sa invaliditetom

Trebalo bi koristiti opštu terminologiju kada govorimo o osobama sa invaliditetom. Izrazi "osoba sa invaliditetom" i "invaliditet" prihvatljivi su za sve vrste invaliditeta. Međutim, ako je potrebno detaljnije objasniti određeni invaliditet, onda treba koristiti opštu [?] [konkretnu] terminologiju za određenu vrstu invalidnosti. Dolenavedeni izrazi predstavljaju sažet prikaz nekih invaliditeta, i listu onih izraza koje treba koristiti u medijima.

Ispravna opšta terminologija
Osoba sa invaliditetom

Ispravni konkretni nazivi
Slep Osoba sa oštećenjem vida
Gluv Nagluv
Nizak

Ispravni konkretni nazivi
Osoba sa fizičkim invaliditetom
Osoba sa Daunovim sindromom
Osoba sa autizmom
Osoba sa intelektualnim invaliditetom
Osoba sa psihosocijalnim invaliditetom

Pogrešna opšta terminologija
Osoba sa posebnim potrebama
Osoba sa nedostacima
Invalid
Hendikepiran

Pogrešna opšta terminologija
Ćorav Gaman
Gluvonem
Kratki Kepec

Pogrešni konkretni nazivi
Paralizovan/paralitik Bogalj Hendikepiran Invalid Grbavac Heavy – handed
Mongoloid Sa mentalnim oštećenjem
Osoba obolela od autizma Mentalno nedovoljno razvijena osoba
Umobolan Zaostao u razvoju Lud Idiot Retardiran Sa mentalnim oštećenjem Jay Priglup
Šizofrenik Psihopata Lud

TERMINOLOGIJA I PRAVIČAN PRISTUP ZA OSOBE SA INVALIDITETOM

INVALIDITET I PRAVIČAN PRISTUP

A. Definicija zasnovana na Konvenciji i kosovskom zakonodavstvu

Član 1 Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima osoba sa invaliditetom (CRPD) definiše osobe sa invaliditetom na sledeći način:

"Osobe sa invaliditetom su oni pojedinci sa dugotrajnim fizičkim, mentalnim, intelektualnim ili čulnim oštećenjima koja u interakciji sa različitim preprekama mogu da ometu njihovo puno i delotvorno učešće u društvu ravnopravno sa drugima.»

Izraz „osoba sa invaliditetom“ koristi se u Ustavu Kosova, i naglašen je u načelima ravnopravnosti i diskriminacije.

U važećem zakonodavstvu na Kosovu nalazimo sledeću definiciju: "Invaliditet je ograničenje pristupa i ograničenje uobičajenih aktivnosti u svakodnevnom životu pojedinca, usled fizičkih, čulnih ili mentalnih oštećenja koja njega ili nju sprečavaju da učestvuje u uobičajenim dnevnim aktivnostima“.

Postoje različiti pristupi koji odražavaju stavove društva prema osobama sa invaliditetom, a u nekim slučajevima moguće je istovremeno koristiti više od jednog modela.

B. Modeli pristupa invaliditetu

U daljem tekstu ukratko su opisani različiti modeli koji se mogu naći u društvu:

 Milosrdni model – kada se veruje da osobe sa invaliditetom konstantno traže pomoć i nisu u stanju da budu punopravni učesnici u društvu. U okviru ovog modela na njih se gleda sa žaljenjem.

 Medicinski model – kada se sa osobama sa invaliditetom postupa kao da je njihov invaliditet uzrok svake prepreke. Ovaj model ohrabruje osobe sa invaliditetom da se prilagode preprekama i okruženju, pre

nego da rade na opštem pristupu.

 Socijalni model – kada je invaliditet definisan kao posledica interakcije sa.

 Model zasnovan na pravima – ovde se naglasak sa zavisnosti prenosi na osnaživanje. Osobe sa invaliditetom imaju ista osnovna ljudska prava kao i svi građani, i vlada mora da garantuje ta prava i da odgovara za njihovu zaštitu.

C. Pravilna terminologija i jezička formulacija u oslovljavanju osoba sa invaliditetom

Osobe sa invaliditetom predstavljaju oko 15% današnje svetske populacije. Iako je ovaj broj velik, njihova zastupljenost u medijima i društvu je veoma mala. Štaviše, zbog izostanka pravih informacija ili, u nekim slučajevima, zbog mentaliteta, veoma često za osobe sa invaliditetom koristimo neodgovarajuće izraze, koji često budu i uvredljivi. Ovakav odnos preovlađuje i na Kosovu. U nedostatku jednog takvog kodeksa, ova brošura, osmišljena u saradnji sa organizacijama osoba sa invaliditetom, poslužiće kao vodič za upotrebu odgovarajuće terminologije za osobe sa invaliditetom. U daljem tekstu navedena su neka opšta pravila i načela izdvojena iz publikacije "Pravila ponašanja za osobe sa invaliditetom" i uz konsultacije sa osobama sa invaliditetom na Kosovu, koja bi trebalo primenjivati u jezičkim formulacijama.

Glavno načelo koje treba slediti kada govorimo o osobama sa invaliditetom je da one uživaju ista prava kao i svi ostali. To znači da ne žele da ih nazivate ili da se prema njima ponašate kao s "posebnima". Invaliditet ne definiše osobu, već je definišu ličnost i vrednosti te osobe. Ako je naglasak na invalidnosti, stvara se "posebnost" koja kao takva stvara neravnopravnost u društvu i stavlja ljude sa invaliditetom u "poseban" položaj. Osobe sa invaliditetom treba nazivati osobama sa svim pravima, ne sa posebnim. Nikad ne koristite izraze kojima se stvaraju razlike.

Drugo načelo koje je potrebno slediti je da je

invaliditet lična stvar i da ga možete pomenuti ili detaljnije o njemu govoriti jedino uz pristanak osobe sa invaliditetom. Kada pominjete osobu sa invaliditetom, izraz koji koristite mora da bude opšteprihvaćen i njemu/njoj prihvatljiv. Opšteprihvaćen izraz je "osoba sa invaliditetom". Treba izbegavati izraze kao što su "hendikep", "paralitik", "invalid", "s posebnim potrebama" ili "zaostalost u razvoju". Jedini prihvaćen izraz za pomenuto je "invaliditet".

Ako govoriš o invaliditetu osobe, koristi jezik koji osobu stavlja ispred invaliditeta. Na primer, poželjno je reći "osoba sa fizičkim invaliditetom" ili "osoba sa Daunovim sindromom." Ne naglašavaj invalidnost u jezičkoj formulaciji.

Pored toga, treba biti oprezan sa izrazima koji osobu povezuju sa invaliditetom. Na primer, predlog "sa" je prihvatljiv u izrazima poput "osobe sa invaliditetom" ili "osoba sa oštećenjem vida". Ne bi trebalo koristiti izraze kao što su "pati od...", "žrtva ...", "boluje od..." i "ograničen zbog...". Ovi izrazi dodaju negativnu i uvredljivu notu invaliditetu i zbog toga ih treba izbegavati. U nekim slučajevima može se koristiti izraz "pogođen/a", ali je u većini slučajeva zamenjen drugim izrazom.

Izraz "osoba sa posebnim potrebama" ne mora nužno da znači i osoba sa invaliditetom. Posebna potreba se definiše kao okolnost u kojoj je nekoj osobi potrebno sredstvo ili pomoć da ostvari određeni cilj. Ovu vrstu potreba mogu imati: deca sa poteškoćama u učenju, starije osobe, osobe koje su pretrpele povrede, itd. Invaliditet je nešto što je stalno ili dugotrajno, što može dovesti do okolnosti u kojima se javljaju posebne potrebe, ali nije nužno povezan s tim. Zbog toga "osobe sa posebnim potrebama" ne bi trebalo poistovećivati sa "osobama sa invaliditetom".

Osobe sa invaliditetom ne treba svrstavati u posebnu grupu. Trebalo bi koristiti pojedinačne nazive ili one za određene grupe (ako je za njih prihvatljivo da budu definisani kao takva društvena grupa). Invaliditet takođe ne bi trebalo stavljati u kategoriju zasebne grupe. Svaki invaliditet je individualan, i jedna osoba može da ima jedan ili više invaliditeta.